

Kulturmiljøer i kommunalt og fylkeskommunalt beredskapsarbeid

Funn basert på arbeidet med Michon-prosjektet (2021-2023)

Utviklingsnett: Arealplanlegging og klima, Klimahuset, Oslo, 7. juni 2023.

Nina Kjølsten Jernæs, konservator NKF-N/forsker NIKU

Innhold

Utfordringsbildet:
Klimaendringer og ekstremhendelser

Beredskap

Risikoplanlegging og ROS analyser

Utfordringer i kommunal beredskap

Gode eksempler

Utfordringsbildet

- Klimasoner «flytter på seg»
- Mer nedbør, økende temperaturer, oftere ekstremværhendelser
- Endring av årstider slik vi kjenner dem
- Store geografiske og topografiske forskjeller som forsterkes
  - Korte avstander - store variasjoner i lokalt klima
- Endrede og økende påkjenninger på kulturminner og –miljø
- Uforutsigbart og behov for tilpasning: tvinger seg frem et behov for beredskap for kulturminner.

Kostnader øker og kulturhistoriske verdier forsvinner

Naturskader for over en halv milliard i januar

Hittil i år er det meldt inn mer naturskader enn for hele 2021 til sammen, viser tall fra Norsk Naturskadepool. Rundt 6500 bygningsskader er meldt inn til forsikringsselskapene i januar i år på grunn av storm og uvær.

Nyhets sak Finans Norge, 2.2.2022.

Kraftig økning i store naturskadehendelser de siste ti årene

Bare de siste ti årene har antall store naturskadehendelser økt med hele 169 prosent sammenlignet med gjennomsnittet for de foregående to tiårsperiodene. Mens Vestlandet blir kraftigst rammet av skred og flom, er det særlig overflatevann og styrtregn som rammer tettbebygde strøk.

I 2014 førte flom til store skader på hus og eiendommer i Flåm. Foto: Tore Meek / NTB

Ekstremværrapporten 2020
fra If

Nye mål i kulturmiljøpolitikken (2020)

Kommunene bør:

- Vurdere hvordan natur- og kulturmiljø påvirkes av klimaendringene
- Skaffe oversikt over særlig klimautsatte kulturmiljøer
- Jobbe med risiko- og tiltaksplanlegging

Ny-Hellesund, Monsøya: Foto: Bjarne Tresnes Sørensen, Fylkeskonservatoren Agder

Kommunal beredskapsplikt

- Helhetlig ROS analyse
- Beredskapsplan
- Samarbeid mellom kommuner
- Øvelser
- Tilsyn
- Fire prinsipper for arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap

Ansvarsprinsippet

Likhetsprinsippet

Nærhetsprinsippet

Samvirkeprinsippet

1 av 8 brannalarmer i Tvedestrand (1900-1976).

Beredskap

Justis- og beredskapsdepartementet

- Sentralt nivå

Klima- og
Miljødepartementet

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB)

- Etatsnivå

Statsforvalteren

- Regionalt nivå

Kommunen

- Lokalt nivå

Halle i Tyskland, juli 2022. Foto: Jung, Unsplash.com

Beredskap

Justis- og beredskapsdepartementet

- Sentralt nivå

Klima- og
Miljødepartementet

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB)

- Etatsnivå

Riksantikvaren

Statsforvalteren

- Regionalt nivå

Fylkskommunens
kulturarvsavdeling

Kommunen

- Lokalt nivå

Kommunen

Frivillige lag og
foreninger

, juli 2022. Foto: Jung,

Beredskap

Justis- og beredskapsdepartementet

- Sentralt nivå

Klima- og
Miljødepartementet

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB)

- Etatsnivå

Riksantikvaren

Statsforvalteren

Politikere og
krisestab

Fylkskommunene
kulturarvsa

Sivilforsvaret

Kommunen

Brannvesenet

Teknisk avdeling

Frivillige
forening

Frivillige hjelpekorps

- Lokalt nivå

o: Jung,

Beredskap kulturarv

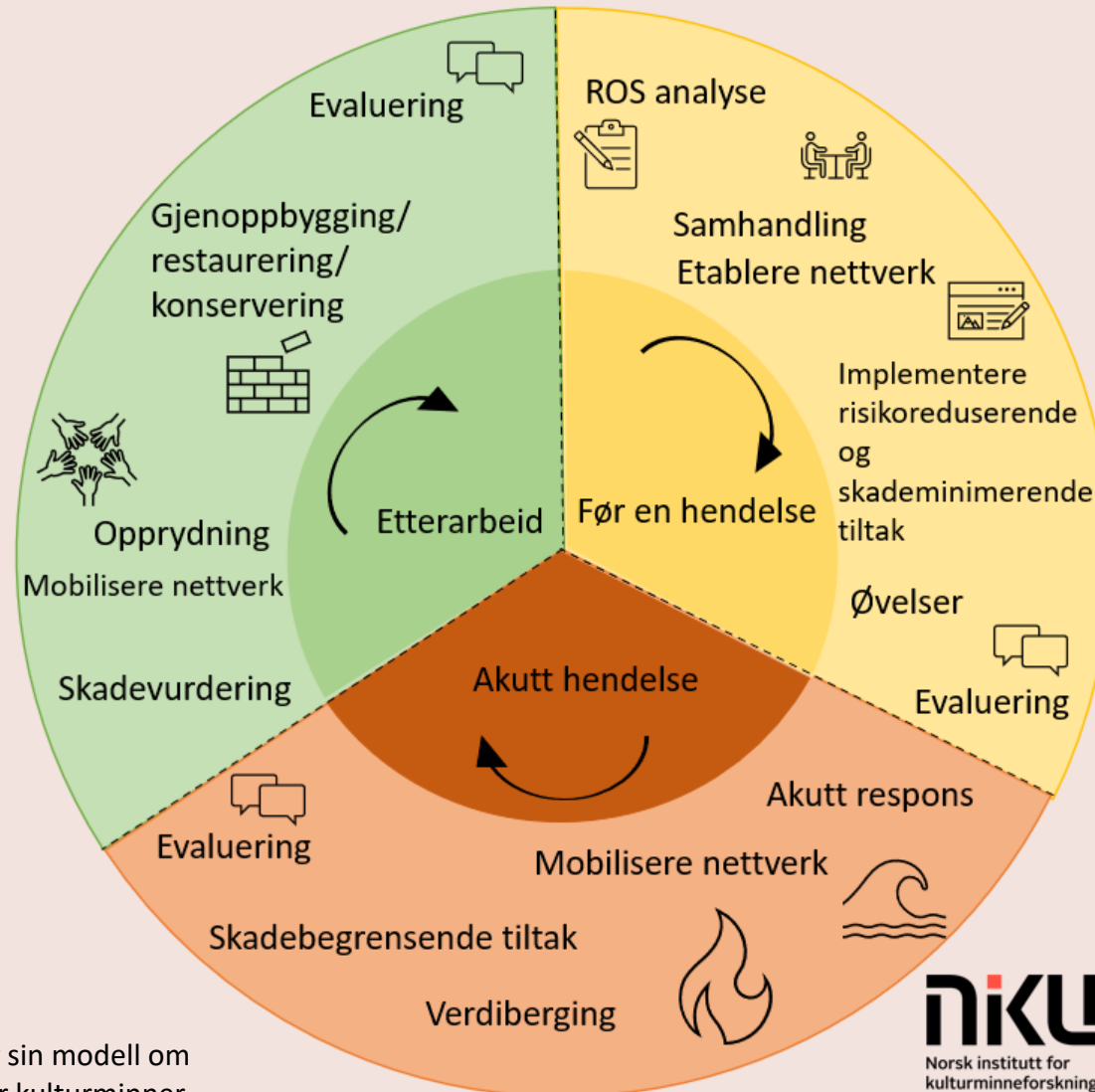
- Haagkonvensjonen (1954) og 2. protokoll: vern av kulturarv i krig
- Forplikter å beskytte kulturarv, også i fredstid!
  - Nevner inventarlistar og krisetiltak som berging eller beskyttelse ved brann eller andre plutselige hendelser
- Sikre god beredskap

Foto: Archaeological institute of America

Tre faser innen katastrofeberedskap

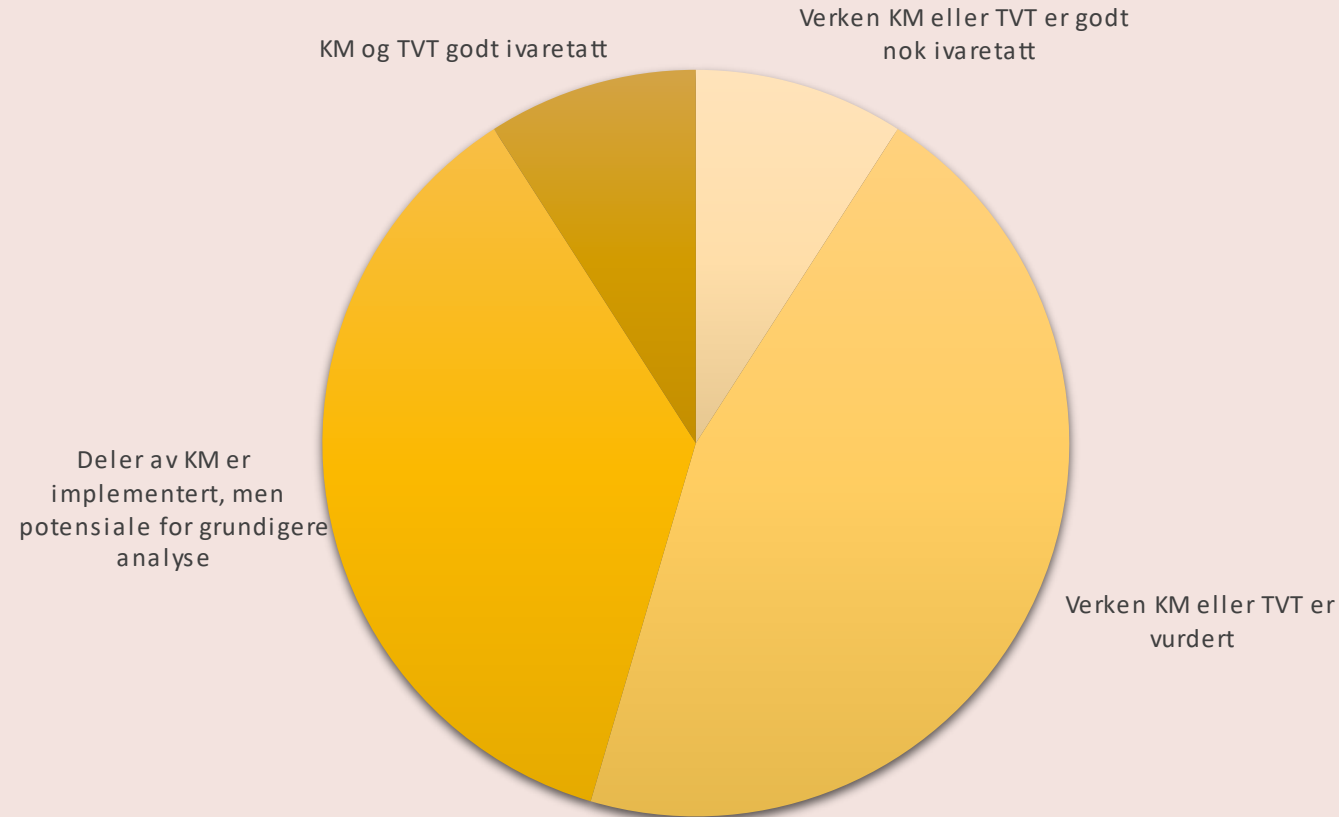

Figuren er basert på R. Jiguasy sin modell om katastrofeberedskapssyklus for kulturminner.

FylkesROS'er pr i dag

Kulturmiljøer og tett, verneverdig trehusbebyggelse

- Klima påvirker risikobildet
  - Ekstremvær
  - Overvannsutfordringer
- Koblingen mellom klimarisiko og kulturminner ikke alltid beskrevet

- Verken KM eller TVT er godt nok ivaretatt
- Verken KM eller TVT er vurdert
- Deler av KM er implementert, men potensiale for grundigere analyse
- KM og TVT godt ivaretatt

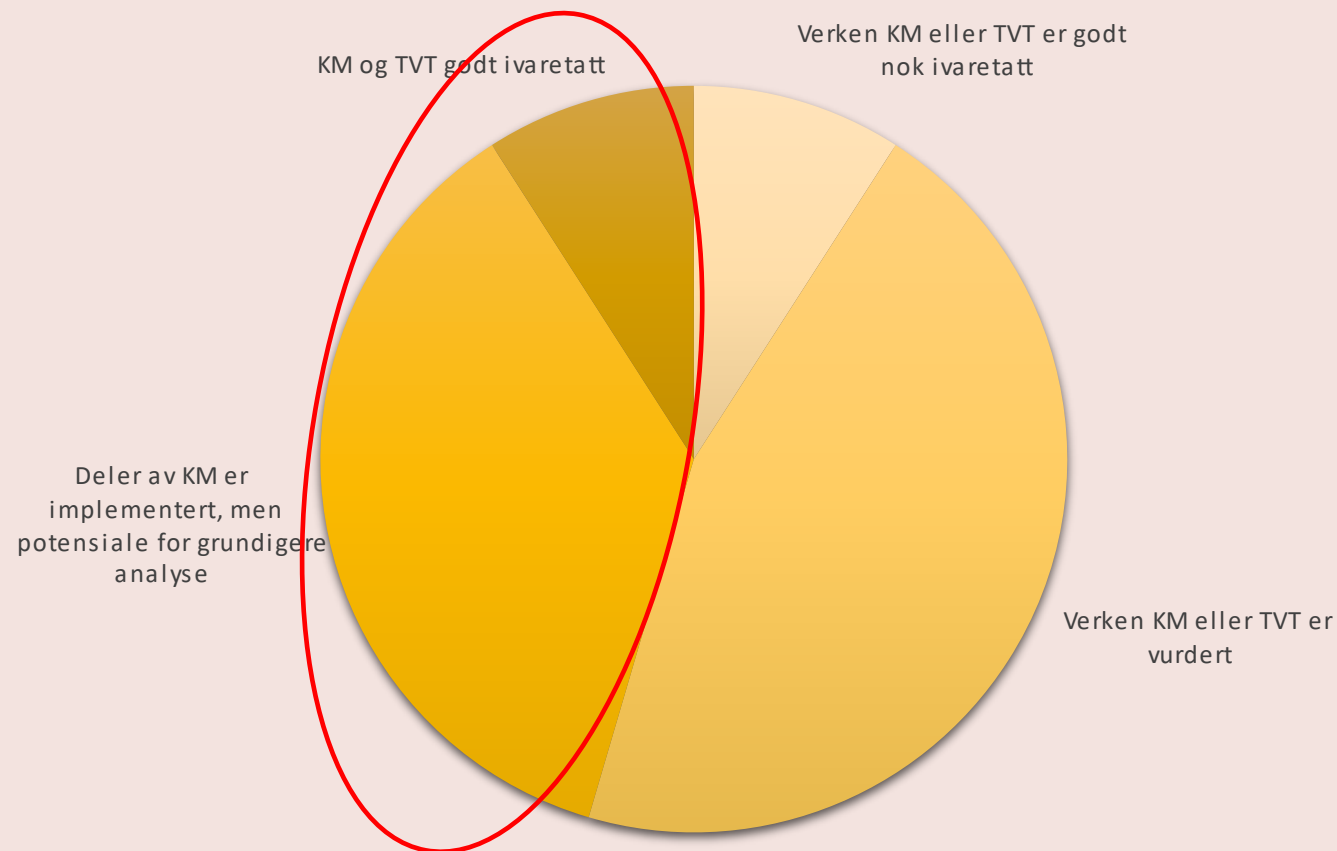

FylkesROS'er pr i dag

- Klima påvirker risikobildet
  - Ekstremvær
  - Overvannsutfordringer
- Koblingen mellom klimarisiko og kulturminner ikke alltid beskrevet

Kulturmiljøer og tett, verneverdig trehusbebyggelse

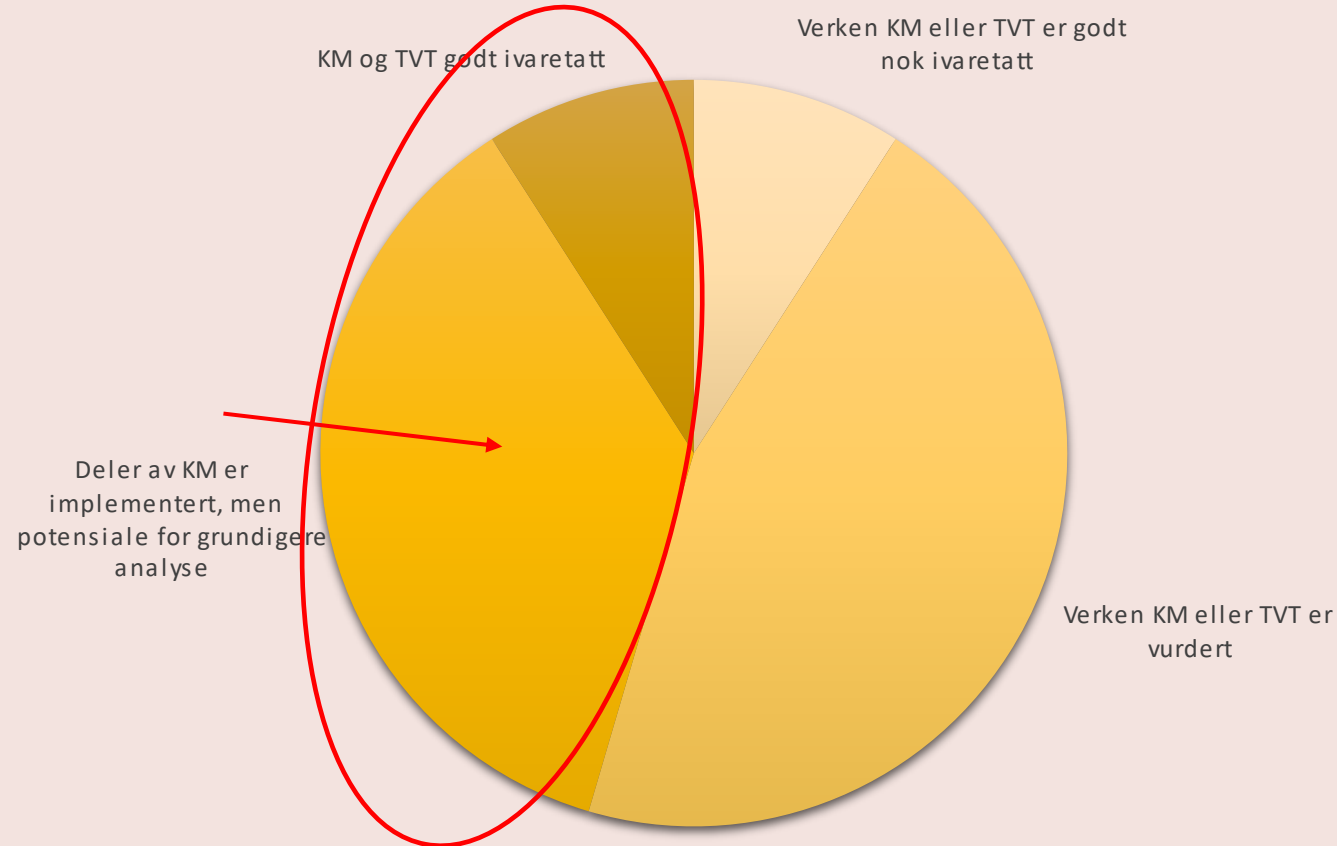
- Verken KM eller TVT er godt nok ivaretatt
- Verken KM eller TVT er vurdert
- Deler av KM er implementert, men potensiale for grundigere analyse
- KM og TVT godt ivaretatt

FylkesROS'er pr i dag

- Klima påvirker risikobildet
  - Ekstremvær
  - Overvannsutfordringer
- Koblingen mellom klimarisiko og kulturminner ikke alltid beskrevet

Kulturmiljøer og tett, verneverdig trehusbebyggelse

- Verken KM eller TVT er godt nok ivaretatt
- Verken KM eller TVT er vurdert
- Deler av KM er implementert, men potensiale for grundigere analyse
- KM og TVT godt ivaretatt

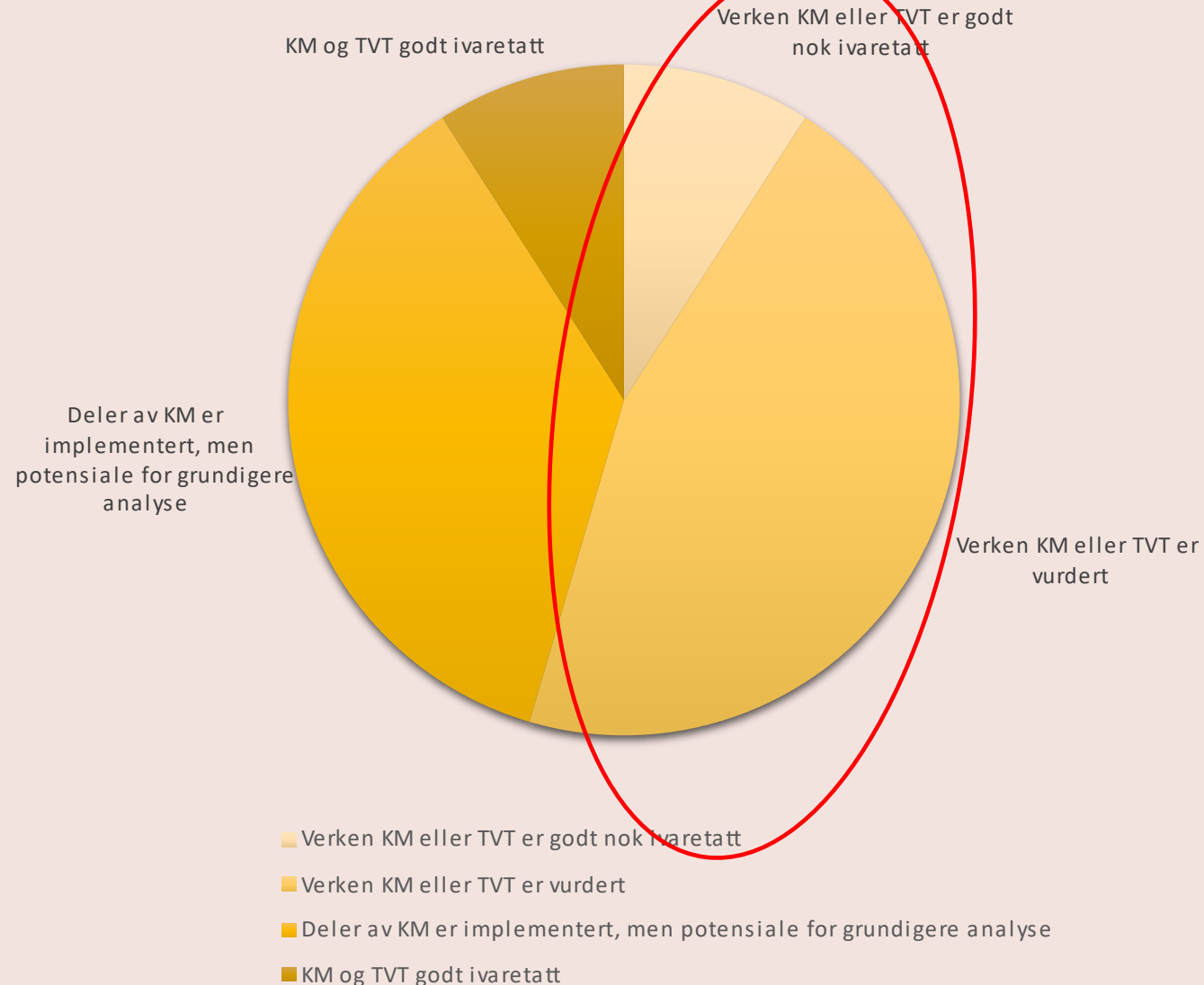

FylkesROS'er pr i dag

- Klima påvirker risikobildet
  - Ekstremvær
  - Overvannsutfordringer
- Koblingen mellom klimarisiko og kulturminner ikke alltid beskrevet

Kulturmiljøer og tett, verneverdig trehusbebyggelse

Hvordan arbeider norske kommuner med klimatilpasning og tiltak?

Kommunale utfordringer

- Små kommuner: færre ressurser, sårbare fagmiljø – men svært effektivt og korte kommunikasjonslinjer
- Store kommuner: bredde og dybde i fagkompetanse, manglende kommunikasjon på tvers, tregere beslutningsprosesser, flere og større utfordringer
- Offentlig initierte klimanettverk rettes ofte mot store kommuner, liten effekt for små kommuner
- Behov for samhandling mellom etater og på tvers av forvaltningsnivåer

Drangsholt, Kristiansand kommune, høstflom 2017/2022. Foto: Trygve Tønnesen.

Kunnskapsflyt

- Overload av informasjon
- Informasjon endrer ikke praksis
- Ny kunnskap om risiko brukes til arealplan og byggesak, kobles ikke til eksisterende bebyggelse
- Mangel på system og tid

Nettverk

Tverrfaglighet
Felles plattform

Samkjøring

Tidlig involvering

Tverrsektorielt

Gjensidig forståelse av ansvar

Inkludere

Kunnskapsheving

Samvirke

Kunnskapsdeling

Forankring

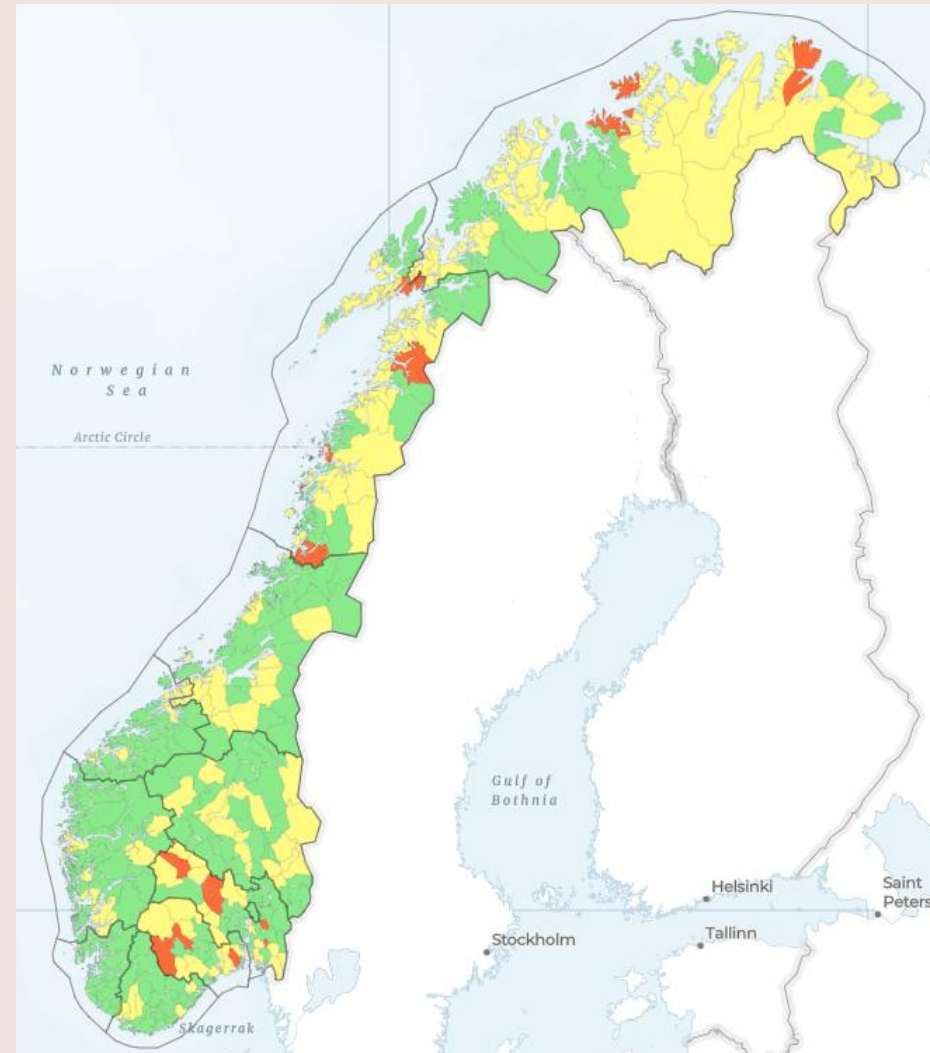

Forebyggende- planverk

- Kulturmiljøplan, verneplan eller kulturminneplan er et godt utgangspunkt!

Bergen kulturmiljøplan (2021-2025)

Kulturminneplaner

- Vedtatt plan
- Underveis
- Ikke vedtatt
- Ikke registrert

Forebyggende- planverk

OBRE/Bergen brannvesen/KA/NIKU: Mal for verdibergingsplan, kirke

Prioritering hele objektet

Prø = Bergingskort	Hva	Etg.	Rom	Informasjon
1	Altartavle	1. etg.	Koret	• Trappetuge • Kulem • Pøkkplast
2	Døpefont	1. etg.	Koret	
3	Lysesaker 2 stykker	1. etg.	Koret	• Plassert på alter
4	Bygningsfast Prekestol	1. etg.	Kirkerommet	• Branneteppe
5	Maleri «Epitafium»	2. etg.	Galleriet, nordside	• TUNGT!
6	Selv i safe, 30 stykker	1. etg.	Sakristi, nordside	• Nøkler i nøkkelboks. • Brannmøstard 120 min
7	Tekstiler	1. etg.	Lagerrom, nordside	• Tekstil på ruller • Klær med plasttrekk i skap

Medbring verktøy og stiger!
 Oppbevares i våpenhuset (inngangspartiet).
 Nøkkel til safe i nøkkelboks.

VERDIBERGING

Plan for brannvesenets innsats for restverdiredning

**Den fiktive kirken Gamlekirken
Rykeneveien 2**

Oppdatert: 11.11.2020
Neste oppdatering: 24.11.2021

Gjennomføre øvelse

- Del av kommunal beredskapsplikt
  - Gjøres sjeldent på kulturminner
- Trenger ikke være ressurskrevende
- Unik innsikt i hverandres ansvarsområder
- Planlegging er god læring
- Oppdager svakheter
- Oppdatere og teste planverk
- Samvirkeprinsippet; sikre godt samvirke i arbeid med forebygging, beredskap og krisehåndtering

Foto: NIKU

Akutt fase

Bekreftet hendelse som inkluderer kulturhistorisk verdier? Rekvirer restverdiredningstjenesten!

Innhent relevant informasjon om verdier

Etablerte grupper kan bidra med å legge til rette for verdiberging og minimere sekundærskader.

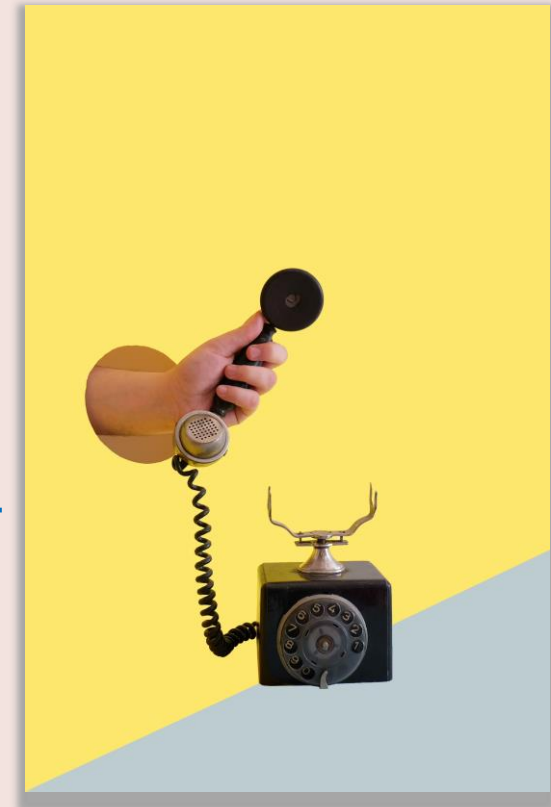
Våler kirke 2009. Foto: RVR-tjenesten

Beredskapstelefon kulturhistorisk materiale

- Fra mai 2022 har NIKUs beredskapstelefon vært operativ.
- To konservatorer betjener døgnåpen telefon.
- Råd og veiledning i akutt, tidlig fase der det kan oppstå skader på kulturhistorisk viktig interiør og inventar.
- Gjelder alle kirker, samt bygninger med vernestatus
- Les mer her: [Lanserer beredskapstelefon for kulturhistoriske bygg - Riksantikvaren](#)

Tlf. nr. 48 110 777

Ved gjenoppbygging etter skade

- Relokasjon; minske fremtidig risiko – tro mot historiske løsninger
- Sette krav til gjenoppbygging
  - Defineres i plan
  - Materialkvalitet
  - Samarbeid mellom eier og kommune
  - Dialog med forsikringsselskapene

Foto: Arnt Kvinnesland, Flickr

Hvordan beskytte kulturmiljøer?

- Politisk forankrede planer
- Prioriteringer av bygninger og planer for berging/skademinimering
- Tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid
  - Fokus på kommunikasjon, kunnskap, fagutvikling
  - Felles kartsystemer
- Avklarte ansvarsområder
- Lokalt engasjement og frivillige grupper
- Øvelser

Foto: Dreamstime

Nina Kjølsten
Jernæs
Forsker –
Malerikonservator
Konservering

Joel Taylor
Forsker
Kulturarv og samfunn

Ionut Cristi Nicu
Forsker
Nordområde

Cecilie Flyen
Arkitekt – Forsker
Bygning

Edvard Undall
Bygningsantikvar
Bygning

Jorid Martinsen
Kommunikasjonsansvarlig
Stab

niku

[nikunorway](#)

[nikunorway](#)

[niku_conservation](#)

[niku_archaeology](#)

niku.no
nkj@niku.no

 ichon